

PODLISTAK

KALENDAR

Gustav Krklec na »Srebrnoj cesti«

1899.: U Udbinji kraj Karlovca 23. lipnja 1899. rodio se Gustav Krklec, jedan od najpoznatijih i najpopularnijih hrvatskih pjesnika novijega doba. Djetinjstvo je proveo u Maruševcu, u Hrvatskom zagorju, što je ostavilo trajan trag u njegovu poetskom opusu.

pregnuća. Osim u »Tamnici vremena«, poezija Gustava Krkleca živi u bolećivju sjaju mjesečine i u pastoralnim slikama.

On je ponekad odveć forsirao vanjski sjaj, što ga je s jedne strane vodilo u formalizam, ali mu je također omogućilo da rekreaire sonet i da se u tom klasičnom poetskom obliku iskaže kao vrhunski majstor.

Do 1922. radio je u nekoliko zagrebačkih redakcija. Potom odlazi u Beograd, gdje je živio sve do Drugoga svjetskog rata. Bio je tajnik Hrvatskoga društva i Beogradske burze, te urednik u nakladničkoj kući »Nolit«.

Poslije završetka rata radio je u Zagrebu u Nakladnom zavodu Hrvatske i uređivao časopis »Hrvatsko kolo«. Bio je član JAZU-a (danas HAZU). Umro je 30. listopada 1977. godine.

Najvažniji dio Krklecova opusa čine stihovi. Pisao je također eseje, kritike, putopise, feljtone i aforizme. Mnogo vremena posvećivao je i prevoditeljskom radu.

Uvijek je bio i ostao pjesnik neskrivenih čežnji i nostalgijinih slutnji, trajno obilježen svojom »Srebrnom cestom«, koja ga je vodila tragom novih životnih i umjetničkih

Osime u domeni stihova i tekstova za djecu, dokazao se i kao sjajan feljtonist, sklon neposrednu reagiranju na događaje iz kulturnoga i svakodnevnog života. Bio je »homme de lettres« koji je u sebi ujedinjavao bonvivanski duh i instinski jednostavnost vremena koje je prošlo, a koje danas živi samo u nostalgijinih sjećanjima.

Nagrađena Italija ulazi u rat

1915.: Sklapanjem Londonskoga ugovora Italija je za svojih »600« tisuća bajuneta» dobila velik dio hrvatske obale.

na onim dijelovima bojišnice gdje su i bili nadmoćniji nailazili su na snažan otpor austrijskih četa iz hrvatskih i slovenskih krajeva, koje su se žestoko bacale u borbu smatrajući da ne brane od talijanske ekspanzije Habsburšku Monarhiju, nego svoj nacionalni teritorij.

Službeno se na rijeci Soči ustalila bojišnica, možda najteža u Prvom svjetskom ratu. Tu se vodilo jedanaest bitaka, ali one nisu imale većega utjecaja na borbu u Francuskoj, gdje se odlučivalo o pobjedniku. Na kraju je ispalo da je Antanta nagradila Italiju hrvatskom obalom, a da zauzvrat nije dobila ništa.

Napokon, prioriteti i odabiri što ih pojedinac može imati ili učiniti u odnosu prema tom potencijalu mogu biti manje poželjni, i s gledišta samoga pojedinca i sa širega društvenog gledišta.

Istinska deontološka teorija tvrdila bi da, ako mnogi pojedinci u društvu provedu prvu polovicu svog života zarađujući

Prema Taft-Hartleyevu zakonu

1947.: U Sjedinjenim Državama prihvaćen je Taft-Hartleyev zakon, nazvan tako prema dvojici njegovih inicijatora, senatoru Taftu i članu Predstavničkog doma Hartleyu.

1932., kojim je uvedena sloboda štrajka i zakon o radnim odnosima, koji je davao prava sindikatima da mogu kolektivno pregovarati s poslodavcima.

Njime se ograničuje pravo radnika na štrajk i ukidaju neka prava koja su američki sindikati dotad imali u svojim odnosima prema poslodavcima i poslodavačkim organizacijama.

Predsjednik Harry Truman (na slici) odbio je potpisati zakon s motivacijom da bi on doveo do suviše velikog upletanja vlade u ekonomski život zemlje i do povećanja razdora između radnika i poslodavaca.

Taft-Hartleyev zakon stupio je na snagu 23. lipnja 1947. unatoč vetu predsjednika Trumana. Tim je zakonom izmijenjen Norris-La Guardia zakon iz

1932., kojim je uvedena sloboda štrajka i zakon o radnim odnosima, koji je davao prava sindikatima da mogu kolektivno pregovarati s poslodavcima.

Zakon dopušta početak štrajka tek šezdeset dana poslije njegova proglašenja i daje ovlast predsjedniku SAD-a da na daljnjih osamdeset dana suspendira svaku štrajkašku akciju koja se može kvalificirati kao opasnost za blagostanje nacije i nacionalnu sigurnost; omogućuje poduzetnicima da od suda traže naknadu štete uzrokovanu štrajkom.

Češće vjetar tresе golemu omoriku, i visoke kule padaju težim padom, a munje udaraju u vrhunce gora.

(Horacije)

Moralna je autonomija najvažnije pravo

Dok je sloboda stvaranja plana za vlastiti život svakako dobra stvar, golemi su razlozi za preispitivanje je li moralna sloboda, kako se trenutačno shvaća, uopće dobra za većinu ljudi – a kamoli da bi bila najvažnije ljudsko dobro. Moralna autonomija za kakvu se tradicionalno govori da nam daje dostojanstvo je sloboda prihvaćanja ili odbacivanja moralnih pravila koja dolaze iz izvora viših od nas samih, a ne sloboda da sami izmišljamo ta pravila

Francis Fukuyama 34
KRAJ ČOVJEKA?
NAŠA POSLIJELJUDSKA BUDUĆNOST

Nemaju svi ljudi jasna stajališta i jake osjećaje u vezi s reproduktivnim odlukama: nemaju da postoje ljudi koji ne žele imati djece, a i ljudi za koje odluka hoće li imati djeteta i nije neka velika stvar

novac, kako bi drugu polovicu mogli provesti u herojskom stuporu, a da pritom ne povrijede nijedno proceduralno pravilo, to je sasvim u redu.

Naime, nema prave teorije ljudske naravi ili dobra, koja bi nam dopustila da činimo razliku između osoba koje djeluju radi na samopoboljšanju sebe obrazovanjem i doprinosom društvu s jedne, te narkomana s druge strane.

Očito je da ni Rawls ni Dworkin nisu tako mislili. To pak znači da ne mogu pobjeći od prosudbi što je prirodno najbolje za ljude.

Prokreativna sloboda

Nema bolje ilustracije načina kako se teoretiziranje o ljudskoj naravi uvlači skriveno, na stražnji ulaz, od pisanja bioetičara Johna Robertsona koji, kako smo već prije primijetili, uspostavlja pravo na tzv. prokreativnu slobodu, za koju se pak kaže kako nam daje pravo na genetsko modifikiranje svojega potomstva.

Odakle proizlazi to pravo na prokreativnu slobodu, koje se nigdje ne spo-

minje u američkoj Povelji o pravima?

Pozitivni zakoni

Iznenadujuće, ali Robertson je ne temelji na pozitivnim zakonima, kao što su prava na privatnost i na pobačaja, što ih je Vrhovni sud SAD ustanovio presudama u slučajevima Griswold protiv države Connecticut i Roe protiv Wade. On je to pravo je jednostavno izmislio, pravdajući se sljedećom argumentacijom:

»Prokreativna sloboda bi načelno trebala imati prednost kad se pojave sporovi o njenoj uživanju, jer je nadzor nad time razmnožava li se pojedinac ili ne središnje važan za osobni identitet, dostojanstvo i značenje nečijeg života.

Na primjer, zadiranje u mogućnosti izbjegavanja razmnožavanja (pobačaja) određuje samoodređenje pojedinca na temeljni način. To također utječe na ženska tijela na izravan i važan način. Ta odluka izrazito utječe na čovjekov psihološki i društveni identitet, te njegove društvene i moralne obveze. Tereti koji iz toga proizlaze osobito su teški

za žene, ali i utječu i na muškarce.«

»S druge strane, oduzimanje čovjeku prava na potomstvo sprječava stjecanje iskustva bitnoga za počinčev identitet i smisao života. Iako je želja za potomstvom djelomice društveno uvjetovana, na temeljnoj razini prenošenje nečijih gena razmnožavanjem je životni ili ljudski poriv blisko povezan sa spolnom željom. Povezujući nas s prirodom i budućim generacijama, razmnožavanje nas tješi pred licem smrti.«

Izrazi poput »središnje važan za osobni identitet« i »samoodređenje pojedinca na temeljni način«, baš kao i govorenje o tijelima na koja nešto utječe »na izravan i bitan način« – sve to govori o prioriteta među širokim spektrom ljudskih želja i ciljeva.

Reproduktivne odluke

Tvrdi se da ciljevi povezani s razmnožavanjem pripadaju među osnovna prava, jer su na neki način važniji od ostalih vrsta namjera i želja; sve se to temelji na važnosti različitih ciljeva za prosječnog čovjeka.

na određivanje vlastite koncepcije postojanja, smisla, svijeta i tajne ljudskoga života«.

Mnogo toga u suvremenoj kulturi podupire gledište da je moralna autonomija najvažnije ljudsko pravo. Ključ je zamisli nikla je u Kantovu stajalištu da su ljudi *noumena*, to jest »stvari po sebi«, koje imaju sposobnost moralnog izbora.

Od Nietzschea dolazi pogled da je čovjek »zvijer crvenih obraba« – stvaratelj vrijednosti koji je kadar stvarati vrijednosti izgovarajući riječi dobro i zlo te primjenjujući te oznake na svijet oko sebe.

Odatle je samo korak do govora o pravima suvremenih demokratskih društava, u kojima sam potpuno slobodan izgrađiti vlastitu ljествicu vrijednosti, ne obazirajući se uopće na to koliko je (i je li uopće) takvo shvaćanje rasprostranjeno u široj zajednici.

Moralna sloboda

No dok je sloboda stvaranja plana za vlastiti život svakako dobra stvar, golemi su razlozi za preispitivanje je li moralna sloboda, kako se trenutačno shvaća, uopće dobra za većinu ljudi – a kamoli da bi bila najvažnije ljudsko dobro.

Moralna autonomija za kakvu se tradicionalno govori da nam daje dostojanstvo je sloboda prihvaćanja ili odbacivanja moralnih pravila koja dolaze iz izvora viših od nas samih, a ne sloboda da sami izmišljamo ta pravila. Za Kanta, moralna autonomija nije značila slijediti vlastite porive, ma kamo nas oni odveli, nego slušati unaprijed postavljena pravila praktičnog razbora koji nas često tjera činiti stvari koje su u suprotnosti s našim prirodnim željama i nagućima kao pojedinca.

Suvremena razumijevanja individualne autonomije, naprotiv, rijetko pronalaze načina za razlikovanje između stvarnih moralnih odabira i odabira koji su provedba osobnih naguća i prioriteta, žudnji i užitaka.

(Nastavlja se)

Fukuyamina knjiga »Kraj čovjeka?« nedavno je objavljena u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com).

Rodila se uz pobjednički krik

Vrtlozi oluje žudnje za me povukli dolje u najdublje tame samoće i u nastavku namjeravam učiniti sve što je u mojoj moći kako bih objasnila i opravdala svoju tužnu odluku, bolnu privlačnost koju osjećam prema tim Johnnyjima

Tačno se sjećam kako sam pustila da mi pogled klizi tim čarobnim ravnim trbuhom i dolje gdje se nazirao početak tamnih stidnih dlačica... Oh, kada bi netko to mogao shvatiti! Moj Joy Boy!

Vrtlozi oluje žudnje su me povukli dolje u najdublje tame samoće i u nastavku namjeravam učiniti sve što je u mojoj moći kako bih objasnila i opravdala svoju tužnu odluku, bolnu privlačnost koju osjećam prema tim Johnnyjima, koji su samo bili vježba za susret s Jockom, mojim smash-hitom.

Ili je možda postojala preteča, dapače, čak original? Samo da malo razmislim.

U Lundu je primalja prerezala moju pupčanu vrpцу zadnjega dana ožujka godine 1958. Rodila sam se s posteljicom

i uz pobjednički krik. Moj je tata za vrijeme tih zadnjih sati trudova tumarao gore dolje hodnikom bolnice, pušio jednu za drugom svoje vrlo kancerogene cigarete »John Silver« bez filtra.

Poput većine liječnika, koncentrirao se samo na komplikacije i patološka stanja i u sebi je zamišljao grozne scene koje se odigravaju tamo unutra u radaonici, poput rezanja, gušenja pupčanom vrpcom i neurološke poremećaje kretanja (bilo je to prije nego što su praćenje trudnoće i ultrazvuk stupili na scenu).

Kada je ugledao moju malu crvenu glavu, siljastu i izduženu od gnječenja maternice povikao

je: Oh! Jedna mala Ne-fertiti! Od tog sam trenutka postala tatina me-zimica i uživala u mirnom i harmoničnom odrastanju u zaštićenu

dijelu grada koji su zvali Proforski grad i koji je, za razliku od svih predgrađa čije ime samo dobro zvuči, ispunio obećanja. Odgojena sam, da-

kle, u strogu okruženju znanstvenoga kulturnog rezervata, a od majke i oca pružale su se očaravajuće grane akademskih standarda i uspjeha.

Brzo gašenje moga oca od raka pluća nije dovoljno da objasni moju mentalnu disharmoniju. S obzirom na to da mi je bilo šest godina kada je tata preminuo, bila sam, suđeci prema prihvaćenoj psihološkoj teoriji, već formirana, a moje osnovne potrebe zadovoljene. I okolina, i sama ja, me sljedećih godina shvaćala kao otvorenu i odlučnu curu koju se zanimale dječake stvari, kao na primjer streljaštvo, logičko zaključivanje (što mi je donijelo stalnu odličnu ocjenu iz tehničkog i ma-

tematike), a osim toga bila sam i vrijedan člana kluba za dresuru pasa, specijalnost dresura pasa tragača (mama je, slijedeći primjer nekolicine susjeda, kupila labrador).

Moj se pubertet odvijao u vrijeme kada je otvorena seksualnost bila uzdizana u nebasa. Recepti za dobar seks Inge i Stena, koji su pisali savjete o zajedničkom životu u jednom tabloidu, čitani su na glas na veselim zabavama i širili se poput erogenih prstena po bogatim četvrtima Lunda, gdje su izvanbračne afere gorjele poput prerijskih požara.

(Nastavlja se)

Roman Unni Drougge »Ispovijedi Helle Hell« uskoro izlazi u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com)

SAVJETI O ZDRAVLJU

Piše: mr. sci dr. Davor Moravek, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu

Protiv pušenja snažnom voljom i stručnom pomoći

Nikotin je kemikalija u duhanu koja uzrokuje ovisnost. Otrovan je i ima mnoge učinke na tijelo: stimulira živčani sustav, ubrzava rad srca, povisuje krvni tlak i sužava male krvne žile pod kožom što uzrokuje stvaranje bora

nezrelih stavova. Ne pušiti – u zemljama zapadne demokracije značilo je izbjeci manipulaciju i propagandu. Evo, što sve netko tko puši cigarete udiše.

Smola – crna, ljepljiva supstanca koja sadrži

mnoge otrovne supstance, glavni je uzročnik raka grla i pluća. Smola prouzrokuje i žuto-smeđe mrlje na prstima pušača, zubima, plućima i na zidovima prostorija u kojima se jako puši.

Nikotin – kemikalija u

duhanu koja uzrokuje ovisnost. Nikotin je otrovan i ima mnoge učinke na tijelo: stimulira živčani sustav, ubrzava rad srca, povisuje krvni tlak i sužava male krvne žile pod kožom što uzrokuje stvaranje bora.

Ugljični monoksid – otrovni plin koji smanjuje količinu kisika koja se unosi u crvene krvne stanice. To znači da je kisik manje na raspolaganju organima u tijelu.

Cijanovodik – otrov koji se koristi u plinskim ko-

morama u Drugom svjetskom ratu. Također je i u cigaretama. Oštećuje sitne dlačice koje djeluju kao prirodni način pročišćavanja pluća u ljudi. Kao rezultat, toksične tvari se mogu nakupljati u plućima. Metali – nikel, arsen i kadmij su među mnogim metalima nadenim u duhanskom dimu.

Radioaktivne tvari – nade su u cigaretama i uzrokuju rak. Pesticidi – koriste se u uzgoju duhana. Druge kemikalije se dodaju u preradi duhana i izradi cigareta.

Proces odvikavanja od

duhana nije lak i često zahtijeva osim snažne volje i stručnu pomoć. Osim grupe psihoterapije, postoje grupe samopomoći, savjetovališta za probleme odvikavanja, te efikasni lijekovi.

Ako pušač donese odluku o prestanku pušenja, treba mu dati podršku kako bi u tome ustrajao – pušenje osim što je navika koja stvara mnoge zdravstvene probleme, predstavlja i ovisnost, gdje je stopa »povratnika« vrlo visoka, ako se ne koriste najefikasnije metode odvikavanja.

Stavovi o pušenju mijenjali su se kroz vrijeme. Duhanska industrija, osobito velike multinacionalne korporacije istraživale su utjecaj duhana na ljude, no rezultati su se dugo tajili. S vremenom je u zapadnom društvu porasla svijest o štetnosti pušenja, no cijeli proces nije išao lako.

Gubeći tržište u zemljama zapadne demokracije, korporacije su se okrenule novim tržištima: Dalekom istoku, Trećem svijetu, te u svojim zemljama – mladima.

Odrasle osobe prestaju pušiti, mladi puše – što je dakle odraslo ponašanje?

Istraživanja društvena utjecaja edukativnih kampanja u medijima pokazale su da je kampanja usmjerena na adolescente koja je imala samo poruke tipa: Nemoj pušiti! Samo reci ne tome! To ti šteti, nemoj tako! – bila u pravilu ignorirana te je čak u pojedine djece izazvalo bunt. »Baš ću to uzeti kada mi brane, to rađe odrasli – pa ću i ja tako.«

Uporaba duhana, alkohola i droge među mladima stoga je više problem